

ΤΡΕΙΣ ΓΕΝΙΕΣ ΓΡΑΦΟΥΝ ΓΙΑ ΤΟΝ ΣΚΛΑΒΩΜΕΝΟ ΓΕΝΕΘΛΙΟ ΤΟΠΟ

● Του Σάββα Παύλου

Φιλολόγου Κέντρου Μελετών Ιεράς Μονής Κύκκου

Γιάννης Ορφανίδης, *Κυθρέα, ο τόπος μου. Οι οικογένειες, ο τόπος, η εισβολή και άλλα περιστατικά.* εκδ. Ακτή, Λευκωσία 2010. Νίκος Ορφανίδης, *Ο τόπος της Κυθρέας. Αφιερωματικό λεύκωμα,* εκδ. Ακτή, Λευκωσία 2008. Γιώργος Ορφανίδης, *Τόπος μαρτύρων. Η εμπειρία της τουρκικής εισβολής και κατοχής στην περιφέρεια της Κυθρέας.* εκδ. Ακτή, Λευκωσία 2008.

Έχει τονιστεί, από πολλούς μελετητές, η στροφή της έρευνας και της συγγραφής για τις κοινότητες της σκλαβωμένης Κύπρου. Μετά την καταστροφή του '74 και την εκθεμελίωση των πάντων στα κατεχόμενα, από έναν βάρβαρο και αδίστακτο κατακτητή, που ήθελε να εξαφανίσει κάθε μαρτυρία ελληνικής παρουσίας στις κατεχόμενες κοινότητες

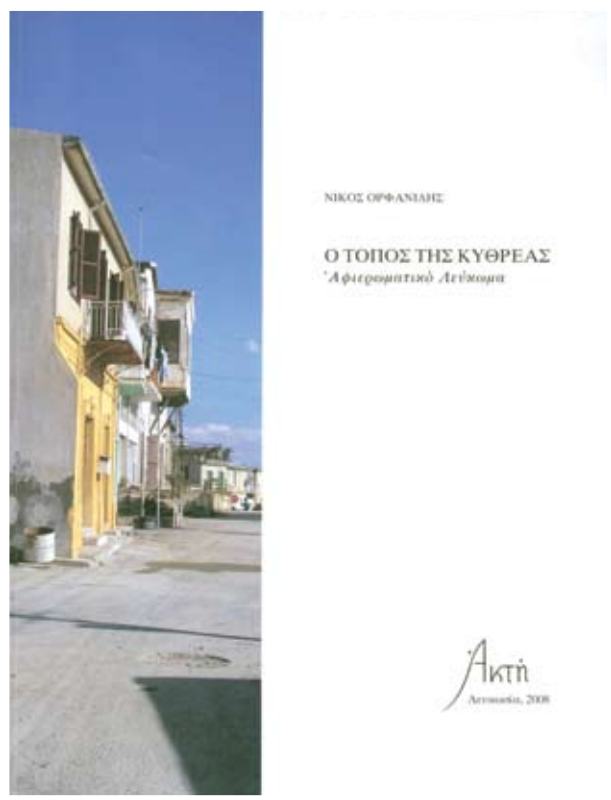
της Κύπρου, ως άμεση αντίδραση της μνήμης υπήρξε η συγγραφή βιβλίων με άφθονο υλικό από την ιστορία και την παράδοση διαφόρων κοινοτήτων. Έτσι είδαν το φως δεκάδες βιβλία με μαρτυρίες, μνήμες και ιστορικά στοιχεία -στις σελίδες τους αποτυπώθηκαν και αποθησαυρίστηκαν πολύτιμα, πράγματι, θέματα. Η ελληνική μνήμη πάλευε με την ισοπέδωση, που προσπαθούσε να επιβάλει διά πυρός και σιδήρου η τουρκική κατοχική δύναμη. Στην περίπτωση της Κυθρέας υπάρχει ένα αξιοσημείωτο γεγονός, έχουμε τρία βιβλία τα οποία προέρχονται από τους κόλπους της ίδιας οικογένειας. Γράφουν για τον κατεχόμενο γενεθλιο τόπο οι: Γιάννης Ορφανίδης (παππούς και πατέρας), Νίκος Ορφανίδης (πατέρας και γιος), Γιώργος Ορφανίδης (γιος και εγγονός)

Ο Γιώργος Ορφανίδης κεντρώνει το ενδιαφέρον του ειδικά για την περίοδο του 1974, πώς ένας πανάρχαιος ελληνικός τόπος σκλαβώθηκε στον Τούρκο κατακτητή. Η μελέτη του καλύπτει τις κύριες πλευρές αυτής της τραγικής περιόδου με τα γεγονότα που ακολούθησαν την πρώτη φάση της τουρκικής εισβολής στις 20 Ιουλίου του 1974, με αναφορά στις πρώτες πολεμικές επιχειρήσεις αλλά και στην υποδοχή στην Κυθρέα των πρώτων προσφύγων από την πόλη και επαρχία της Κερύνειας. Ακολουθεί το δεύτερο μέρος με τη δεύτερη φάση της εισβολής που αναφέρεται στην εγκατάλειψη της Κυθρέας και την είσοδο των τουρκικών στρατευμάτων. Από κει και πέρα αρχίζει η φρικιαστική δοκιμασία με τις σφαγές και τις δολοφονίες, με ιδιαίτερη αναφορά στις μαζικές εκτελέσεις στο Παλαίκυθρο, την εμπειρία των εγκλωβισμένων και τον εγκλεισμό τους σε στρατόπεδο συγκέντρωσης στη Βώνη. Ακόμη υπάρχουν ειδικά κεφάλαια για τους αγνοούμενους της Κυθρέας και την εμπειρία των Κυθρεωτών που μεταφέρθηκαν αιχμάλωτοι στην Τουρκία. Στόχος μου, αναφέρει ο συγγραφέας, ήταν να επισημάνω τον αντίκτυπο των πολεμικών γεγονότων στη ζωή των απλών, καθημερινών ανθρώπων της ευρύτερης περιοχής Κυθρέας και να εστιάσω στις συγκλονιστικές, πρωτόγνωρες εμπειρίες τους, πολλές από τις οποίες απέβησαν τραυματικές και σημάδεψαν ολόκληρη τη μετέπειτα ζωή, τόσο των ιδίων όσο και των οικογενειών τους. Η εργασία του κλείνει με την εξέταση της πολιτισμικής και οικολογικής καταστροφής που προκάλεσε η κατοχή με τους λεηλατημένους ναούς, την ανεξέλεγκτη λατόμευση, την εξαφάνιση των κήπων και των περιβολιών.

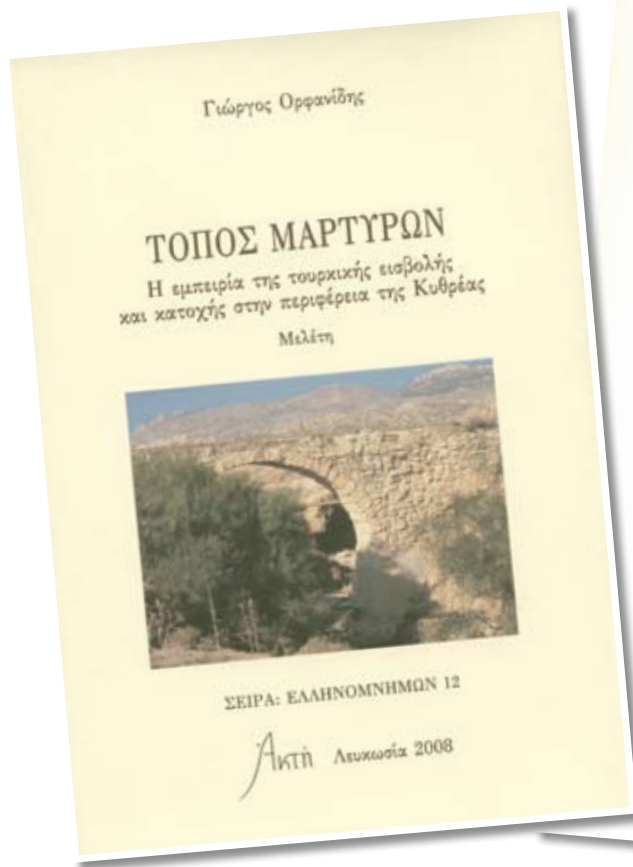
Η μελέτη του Γιώργου Ορφανίδη βασίστηκε σε υλικό αρχείων, σε περιοδικά και εκδεδομένα χρονικά και μαρτυρίες, σε λογοτεχνικά κείμενα και σε άλλες αναφορές και καταγγελίες για όσα συνέβησαν στην Κυθρέα καθώς και σε προφορικές μαρτυρίες από το οικογενειακό του περιβάλλον. Εκδιπλώνει το θέμα του με νηφαλιότητα και σύμφωνα με τη ερευνητική δεοντολογία. Όμως η συγκίνηση αναφύεται σε διάφορα μέρη του κειμένου αφού αναφέρεται και σε οικεία πρόσωπα και σε οικείο τόπο.

Στο βιβλίο του Νίκου Ορφανίδη, Ο τόπος της Κυθρέας. Αφιερωματικό λεύκωμα, η μνήμη εκδιπλώνεται μέσα από λογοτεχνικά, κυρίως, κείμενά του, που δημοσιεύτηκαν προηγουμένως, όπως από τα βιβλία πεζογραφίας Το βραδινό λεωφορείο, Ο Άγγελος έφυγε ευτυχισμένος, Κλειώ, τις ποιητικές συλλογές Ανατολική θάλασσα, Η άλλη βιογραφία, Η Λυπημένη στο Μαγεμένο Δάσος, αλλά

και δοκιμιακού τύπου κείμενα που δημοσιεύτηκαν σε περιοδικά και εφημερίδες καθώς και στον τόμο Επί πτερύγων ανέμων. Μετά την εισβολή του 1974 και την απώλεια της γενέτειράς του, ο συγγραφέας επιστρέφει συνεχώς στον τόπο όπου βλάστησαν τα δώδεκά του χρόνια και με το όχημα της λογοτεχνίας προσπαθεί να μετακυλίσει τον πόνο, μεταπλάθοντας το οδυνηρό φορτίο της μνήμης σε στίχους και πεζογραφικές εκδιπλώσεις. Εκκλησίες, άγιοι, μάρτυρες και μετανάστες, σχολεία, γειτονιές, εκδηλώσεις, φωτογραφίες, το ήθος, το έθος και η συνήθεια μιας ελληνικής κοινότητας που εκθεμελιώθηκε βάναισα και ανελέητα. Στο βιβλίο προτάσσεται το κείμενο “Ο τόπος της Κυθρέας” που διαβάστηκε σε εκδήλωση του Δήμου Κυθρέας.

Ο συγγραφέας αναφέρεται στην περιήγηση της σημερινής Κυθρέας, βλέπει την άγρια και καταπιεστική σφραγίδα της κατοχής, σημειώνοντας την “απουσία”: πως ένας κόσμος που έσφυζε από ζωή χάθηκε, όταν όχι μόνο τα οικεία πρόσωπα αλλά και “τα τοπία που γνωρίζαμε, έχουν αποσυρθεί”. Αξίζει να αναφέρουμε ότι ο Νίκος Ορφανίδης, ως φόρο τιμής προς τον τόπο καταγωγής του, επιμελήθηκε, το 2002, τον τόμο Κυθρέα χαρίεσσα με συναγωγή κειμένων για την γενέτειρά του. Ποιήματα και πεζά από το χώρο της λογοτεχνίας και ταξιδιωτικά κείμενα επαναφέρουν την εικόνα του γενέθλιου

τόπου. Ακολουθούν τα ιστορικά κείμενα με πλήθος πληροφορίες για την κοινωνία, την παραγωγή και την εκκλησιαστική ζωή της κοινότητας.

Ο Γιάννης Ορφανίδης, σε ηλικία 90 χρόνων, εκδιπλώνει τις μνήμες και σκέψεις του για την Κυθρέα, σε ένα κείμενο-χρονικό. Είναι η ιστορία της “χαρίεσσας Κυθρέας”, ενός ακμάζοντος διοικητικού και οικονομικού κέντρου, από το στόμα ενός αυθεντικού λαϊκού συναξαριστή, σημειώνει εύστοχα ο Πέτρος Παπαπολυβίου στο προλογικό του σημείωμα. Όπως τονίζει και ο Γιώργος Καζαμιάς σε εισαγωγικό σημείωμά του για το βιβλίο “το έργο καλύπτει διάστημα σχεδόν δύο αιώνων, από τη σκοπιά της οικογενειακής ιστορίας και των αναμνήσεων, όπως μεταδόθηκαν προφορικά από τον πληροφορητή. Υποδειγματικά οργανωμένη, η επεξεργασμένη αφήγηση καλύπτει μια σειρά θεμάτων που εκτείνονται από την καταγωγή του πληροφορητή και την περιγραφή της ιδιαίτερης πατρίδας του, της Κυθραίας, μέχρι τα τραυματικά βιώματα της τουρκικής εισβολής. Στη διαδρομή προσεγγίζεται πλούτος άλλων θεμάτων.” Οι οικογένειες, τα παιδικά χρόνια, ο Κεφαλόβρυσος, παλιά αρχοντικά, άνθρωποι και γειτονιές, δάσκαλοι και γιατροί, τα μεγάλα κτήματα της Κυθρέας. Πάντα με την άμεση μαρτυρία που ξέρει να καθορίσει εν χώρο και εν χρόνω, να μνημειώσει τη συγκεκριμένη ανθρώπινη πράξη και συμμετοχή. Πάντα και παντού, τοπωνύμια, κτήματα, επώνυμα και βαφτιστικά ανθρώπων, μια διήγηση κεντημένη με ονόματα. Που φτάνει στο σήμερα με

την πικρή πραγματικότητα: “Τώρα το σπίτι μας το γκρέμισαν οι Τούρκοι. Δεν υπάρχει τίποτε εκεί, παρά μόνο χόρτα. Και το περιβόλι ξεράθηκε και το έκαναν οικόπεδο. Το περιβόλι το είχε φυτέψει ο πεθερός μου, ο Κκόλας. Είχε απ’ όλα τα δέντρα μέσα. Λεμόνια, πορτοκάλια, φράπες, μανταρίνια, ελιές, μαραπέλλες. Στην άκρη, στο δρόμο, είχε συκιές, περνούσε και έτρωγε ο κόσμος. Απέναντι από το καφενείο του Αποστολή, στο χωράφι του Ανδρέα του Πραματευτή, που τον σκότωσαν οι Τούρκοι, έκτισαν ένα απαίσιο μνημείο πολέμου οι Τούρκοι. Η γειτονιά έγινε αγνώριστη».

Τρεις, λοιπόν, εκδόσεις, από τους κόλπους της ίδιας οικογένειας για το κατεχόμενο κεφαλοχώρι. Στην περίπτωση του γηραιότερου Ορφανίδη έχουμε εκδίπλωση της μνήμης, μέσα από τις θύμισες αναδύεται ο γενέθλιος χώρος ως κοινωνία και ήθος ανθρώπων, ως παραγωγή και εργασία, ως ιστορική πρόσληψη. Στην περίπτωση του μεσαίου Ορφανίδη έχουμε τη λόγια-φιλολογική, τη λογοτεχνική, κυρίως, εκδίπλωση του θέματος, στην περίπτωση του νεαρότερου Ορφανίδη έχουμε στα χέρια μας τα αποτελέσματα της έρευνας και της κριτικής επισκόπησης. Ο πρώτος μαρτυρία, ο δεύτερος λογοτεχνία, ο τρίτος μελέτη.

Το 1974, τη χρονιά της εισβολής και της απώλειας της Κυθρέας, ο πρώτος (ο πατέρας και παππούς Γιάννης Οικονομίδης) ήταν 54 χρονών, ο δεύτερος (ο γιος και πατέρας Νίκος Ορφανίδης) ήταν 25 χρονών και ο τρίτος (ο εγγονός και γιος Γιώργος Ορφανίδης) ήταν πέντε μηνών. ■